

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**МАТЕРІАЛИ
XXII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

«Лінгвістичні дослідження: традиції, виклики, інновації»
23–24 квітня 2026 року
(м. Харків, Україна)

Збірник тез доповідей
(електронне видання)

Харків – 2026

УДК 81:001.891

Рецензенти:

Нікуліна Н. В. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Сазонова Я. Ю. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства і романо-германської філології Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції «Лінгвістичні дослідження: традиції, виклики, інновації» 23–24 квітня 2026 року (м. Харків, Україна) : Збірник тез доповідей [електронне видання]. Наук. ред. Піддубна Н. В. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2026.

Збірник тез доповідей XXII Міжнародної науково-практичної конференції «Лінгвістичні дослідження: традиції, виклики, інновації» репрезентує актуальні напрями сучасного мовознавства. У виданні висвітлено теоретичні проблеми мови, її функціонування в сучасних дискурсах, динаміку лексико-семантичної системи, а також питання граматики, дериватології, соціокультурних і когнітивних вимірів мовної картини світу. Представлено результати досліджень у галузі прикладної лінгвістики, зокрема цифрових технологій, корпусних методів і мовної освіти.

Для науковців і фахівців різних галузей знань, а також викладачів і студентів навчальних закладів.

The proceedings of the 22nd International Scientific and Practical Conference "Linguistic Research: Traditions, Challenges, Innovations" present current directions in contemporary linguistics. The volume addresses theoretical issues of language, its functioning in modern discourses, the dynamics of the lexical-semantic system, as well as problems of grammar, derivatology, and the socio-cultural and cognitive dimensions of the linguistic worldview. It also features research findings in applied linguistics, including digital technologies, corpus-based methods, and language education.

The publication is intended for researchers and specialists in various fields, as well as for university teachers and students.

УДК 81:001.891

*Рекомендовано редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
Протокол № 3 від 18.03.2026*

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, 2026

ЛІТЕРАТУРА

- Вихованець, І. Р. (1993). *Граматика української мови. Синтаксис*. Київ: Либідь.
- Безполяско, О. К., Городенська, К. Г., Русанівський, В. М. (1993). *Граматика української мови: Морфологія*. Київ: Либідь.
- ГРАК (2026). Генеральний регіонально анотований корпус української мови <https://uas Corpus.org/>
- Дорошенко, С. (2013). *Основи культури і техніки усного мовлення*. Харків: Основа.
- Загнітко, А. П. (2011). *Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис*. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО».

Олена КУЛЬБАБСЬКА,

доктор філологічних наук, професор,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВАРІАНТНІСТЬ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

На всіх рівнях української мови функціює багато паралельних засобів вираження тих чи тих значень і семантико-синтаксичних відношень, що актуалізує необхідність дослідження виявів варіантності – «особливої властивості мовної системи, яка полягає в допущенні формальних видозмін мовної одиниці, в утворенні кореферентних одиниць, співвідносних з іншими одиницями» (Кульбабська, Олійник, 2025: 15). Дослідники однієї з найскладніших у сучасному мовознавстві проблеми формальної та семантичної варіантності констатують її тісний зв'язок з теоретичним осмисленням мовної еволюції, установлюють кореляцію з поняттям інваріанта, мотивують до поглибленого аналізу семантики різнорівневих мовних одиниць (фонем, лексем, фразем, морфем, граем, синтаксем, словосполучень, речень, складних синтаксичних цілих). До того ж увагу лінгвістів зосереджено на проблемі інтелектуально-комунікативної діяльності мовця, який у конкретному акті номінації має змогу вибирати одну з еквівалентних форм для найефективнішої реалізації свого комунікативного наміру.

Дослідження синтаксичної варіантності пов'язане передовсім зі специфікою синтаксичних одиниць української мови: варіантність синтаксем різновекторно схарактеризували І. Арібжанова, І. Вихованець, О. Кульбабська, О. Межов та ін.; на особливості співвідносних форм у словосполученні звернули увагу Й. Андерш, М. Балко, Д. Баранник, І. Попова, Г. Удовиченко та ін.; синонімічний ресурс *простих і складних речень*, їхні внутрішньосистемні взаємозв'язки та стилістичне ранжування в розмовному мовленні та різножанрових текстах проаналізували В. Бріцин, К. Городенська, Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, А. Загнітко, В. Кононенко, С. Ломакович, М. С. Скаб,

Л. Шитик та ін. Концепції українських лінгвістів об'єднує те, що варіантні зміни в синтаксичній системі української мови витлумачено як «синтаксичні інновації» (А. Загнітко), що вирізняються національною специфікою та паралельно з узвичаєними стають варіантами, які оприявнюють динамізм, «удосконалення граматичних засобів обслуговування нашої думки» (Л. Булаховський). Їхню «динамічну рівновагу» (Ю. Жлуктенко).

Мета наукової розвідки полягає в теоретико-практичному обґрунтуванні явищ синтаксичної варіантності в українській мові.

У нашому витлумаченні, *синтаксична варіантність* – «функційна властивість синтаксичного рівня української мови, що її забезпечує мікросистема співвідносних актуалізованих засобів (синтаксем, словосполучень, простих і складних речень, надфразних єдностей), сформованих у процесі історичного розвитку мови та під впливом дії її законів для вираження того самого позамовного об'єкта, ознаки, ознаки ознак, загалом ситуації дійсності або її фрагмента» (Кульбабська, Олійник, 2025: 263). Отже, якщо в конкретних актах мовлення різнорангові актуалізовані синтаксичні одиниці репрезентують однакове референційно-інформативне значення та комунікативні інтенції мовця, а також за умови тотожності лексичного складу виконують подібну семантичну функцію, їх варто вважати *синтаксичними варіантами* (корелатантами).

Варіантам на синтаксичному рівні – модифікатам, транспозитам, інтерверсивним і метасинтаксичним корелатантам – властиві характерні ознаки, зокрема вони: «1) здатні експліцитно чи імпліцитно виражати монореферентні значення; 2) належать до різних типів синтаксичних одиниць – синтаксем, словосполучень, простих і складних речень і їх поєднань; 3) охоплюють не лише внутрішньосхемні, а й міжсхемні співвідношення; 4) маркують ізофункційність чи позиційно-функційну еквівалентність у тексті; 5) репрезентують однакові семантико-синтаксичні відношення (семантичні функції) в тотожних контекстах; 6) відрізняються семантичними і стилістичними відтінками, зумовленими відмінностями формального вираження; 7) зберігають за умови трансформацій тотожність лексичного складу, що її забезпечує спільнокореневість лексем; 8) мають регулярну відтворюваність у мові та мовленні» (Кульбабська, Олійник, 2025: 41).

Аналіз емпіричної бази дослідження вможливив узагальнення *лінгвальних чинників*, що зумовлюють появу варіантів у синтаксисі, з-поміж них такі: 1) повернення до питомо українських синтаксичних конструкцій; 2) вираження чинних варіантних засобів і створення синтаксичних інновацій; 3) багатоманіття структурних потенцій синтаксичних одиниць; 4) диференціація членів простого речення; 5) асиметрія між компонентами формально-синтаксичних і семантико-синтаксичних моделей;

б) внутрішні процеси семантизації, ущільнення, ускладнення, контамінації, експресивізації, стандартизації; 7) самовідновлення в системі мови властивих їй синтаксичних особливостей.

Щодо основних *позамовних чинників* появи функційних еквівалентів у синтаксисі, то до них належать: 1) «еволюція мислення носіїв мови в процесі історичного розвитку й потреби комунікації» (Гуйванюк, 2014: 52); 2) демократизація та зміни в соціальній структурі українського суспільства й відповідно в мовній політиці; 3) осучаснення та збагачення синтаксичного ладу мови внаслідок активних чи пасивних контактів з іншими мовами в умовах глобалізації; 4) дія законів аналогій та економії мовних засобів; 5) вплив діалектів; 6) «наявність / відсутність мовного планування, у т. ч. цілеспрямованого впливу на граматичні норми мови» (Харченко, 2001: 6–7).

ЛІТЕРАТУРА

Гуйванюк, Н. В. (2014). *Варіантність мовних засобів на рівні синтаксису*. Україноцентризм наукового сумління : зб. наук. пр. Львів : Ліга-Прес, 45–63.

Кульбабська, О. В., Олійник, Л. І. (2025). *Варіантність синтаксичних конструкцій в українській літературній мові*. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича.

Харченко, С. В. (2001). Семантико-синтаксична та комунікативна структура речень спонукальної модальності. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова.

Олена ОЛЕКСЕНКО,
кандидат філологічних наук, професор,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

АФІКСОЇДИ В НОВІТНЬОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВОТВОРІ

В українській мові останнього десятиліття спостерігається активізація словотвірних процесів, зокрема формування нових лексичних одиниць за участю афіксоїдів. Афіксоїди як перехідні морфемні утворення між коренем і власне афіксом залишаються дискусійним об'єктом дериватології (Н. Клименко, С. Климович Є. Карпіловська, Г. Кухарчук, Г. Марчанд, О. Муромцева, П. Селігей, О. Самойленко та ін.), що зумовлює потребу їхнього системного опису. Особливої актуальності проблема набуває у зв'язку з інтенсивними соціальними, політичними та культурними трансформаціями, які відбиваються в новітньому словотворі.

Мета дослідження – виявити найбільш продуктивні афіксоїди в словотвірному процесі української мови останнього десятиріччя та охарактеризувати їхні семантико-експресивні функції в текстах художньої та публіцистичної літератури.